HÖGSKOLAN VÄST

C-uppsats i Sociologi

-Minderåriga & Alkohol-

Vem bär ansvaret?

Författare: Emina Rakovic & Lina Noun

Handledare: Margareta Ljung

Examinator:

Institutionen för Individ och Samhälle, Ht 2005

Sammanfattning

Allt fler minderåriga får tag på alkohol och dricker sig fulla, debutåldern ligger på omkring 14 år. När ett barn som under påverkan råkar illa ut haglar beskyllningarna tvärs genom samhället om vad som egentligen föräldrar och andra vuxna kan göra för ungdomarna och deras handlingar.

Vår undersökning syftade till att klargöra just den frågan. Vad som görs i samhället för minderåriga och deras alkoholvanor och framförallt hur och varför allt yngre ungdomar dricker sig berusade.

Genom kvalitativ undersökning i form av intervjuer med människor från alla de grupper som är inblandade i ämnet kunde vi få fram ett resultat, som tillsammans med de teoretiska utgångspunkterna som användes, besvarade de frågeställningar som var väsentliga för helheten.

Det finns de som anser att huvudansvaret ligger hos föräldrarna medan andra anser att det är nattklubbsägare som brister i sina ålderskontroller. Huvudsaken är dock den att de vuxna i vårt samhälle inte tar sitt ansvar när det gäller att förhindra att minderåriga får tag på alkohol. Den brist på moral och normer som verkar råda hos dagens ungdomar driver dem att söka efter medel som ska fylla det tomrum som de vuxna hjälpt till att skapa.

Innehållsförteckning

1. Inledning **1-3**

- Bakgrund 2-3

- Syfte, problemformulering & frågeställning 3

2. Metod **3-5**

- Urval 4

- Tillvägagångssätt 4

- Etiska övervägande 5

- Tolkning & Analys av materialet 5

3. Tidigare forskning **5-8**

- Alkoholens konsekvenser 7-8

4. Olika förklaringsmodeller **8-10**

5. Teoretiska utgångspunkter **10-17**

- Begär och moral 11

- Anomi 11-17

6. Resultat-Redovisning **17-28**

- Föräldrarna 17-21

- Ungdomarna 21-25

- Nattklubbsägaren 25-27

- Sammanfattning av resultatet 27-28

7. Slutdiskussion **28-30**

Bilagor **31**

Källförteckning **32-33**

1. Inledning

Vi har valt att skriva om ungdomars alkoholvanor i Sverige, det som är mest intressant är minderåriga som inte har ålder för alkoholkonsumtion inne. Detta innebär att vi kommer att fokusera oss på högstadieelever. Den allmänna uppfattningen är att ungdomar debuterar i sitt alkoholdrickande runt 13 års ålder, detta är något vi vill få bekräftat eller motbevisat under arbetets gång.

Det som vi allra mest kommer att lägga fokus på är frågan om vad kan föräldrar och andra vuxna i samhället göra för att minska att ungdomarna dricker mycket? För en tid sedan dog en 17-årig pojke i Sverige efter en kväll på krogen där han antagligen hade blivit serverad alkohol och sedan ramlat i ett vattendrag på hemvägen och drunknade. Detta fick en debatt att blåsa upp mellan oroliga föräldrar till tonåringar och nattklubbsägare om vem som egentligen bör ställas till svars för minderårigas alkoholvanor.

Vår fråga är om vad föräldrar själva kan göra för att deras barn dricker, varför blir allt yngre ungdomar berusade? Beror det på brist på disciplin i hemmet eller att tillgången till alkohol har blivit lättare?

Det som egentligen har fått oss att välja att skriva om detta ämne är kanske vår brist på förståelse för ökandet av alkoholkonsumtionen bland minderåriga. Vi har båda växt upp i hem med utländsk bakgrund och jämfört med många kompisar fick vi inte vara ute sent när vi var i 13-14 års ålder. Hur ska föräldrar kunna veta vad deras barn gör om dem aldrig ser dem eller när barnen får fria tyglar att göra vad dem vill när de vill? Nattlubbarna å sin sida kan skylla ifrån sig att de serverar alkohol till minderåriga genom att skylla på alla falska legitimationer som cirkulerar omkring, men faktum kvarstår att det är inte alla ungdomar som har falska legitimationer. Vi har båda två blivit serverade alkohol när vi var under 18 är utan att bli tillfrågade varken om vår ålder eller legitimation.

Sen har vi samhällets roll i det hela, vuxna som köper ut åt minderåriga, skolor som inte upplyser tillräckligt om alkoholens skador och politiker som inte tar hårdare tag mot krogar som serverar minderåriga. Det kanske är samhällets uppgift också att ta en del i att se till att de blivande vuxna i vår omgivning inte råkar illa ut. Och främst är det kanske bra om bilden av alkohol som någon sorts åktur på en nöjespark suddades ut.

Bakgrund

Människor har sökt berusning i alla tider, de första medlen som man troligtvis använde sig av för att uppnå berusning var inte alkohol från jästa drycker, utan olika växter och svampar som var sammansatta på ett sätt som skulle påverka sinnet. I många kulturer innebar det att stå i förbindelse med gudomliga makter när man var berusad. Riskerna som man utsattes för i och med att man tog dessa berusningsmedel var man redan då medveten om och därför försökte man kontrollera och reglera bruket av dessa svampar och växter genom regler, restriktioner och tabun (Andersson, 1995).

Hela den västerländska världen, inklusive Sverige, har haft samma utveckling av alkoholkonsumtionen genom tiderna. Under efterkrigstiden ökade konsumtionen och var som högst fram till och under början på 1970-talet. När mellanölen togs bort 1977, minskade alkoholkonsumtionen hos båda könen. Denna minskning fortsatte under hela 1980-talet (von Greiff, Ninive, 2000). Under början av 1990-talet började dock alkoholkonsumtionen åter att öka, mest bland unga killar. Tjejerna började dricka ikapp killarna under 1990-talet, men trots att tjejers drickande ökade märkbart var killarna fortfarande dominerande när det gällde alkoholkonsumtionen. År 1997 var den genomsnittliga åldern för berusningsdebut omkring 14 år, det som är värt att nämna var dock att en undersökning då visade att cirka 40 % av ungdomarna i årskurs 9 hade aldrig druckit sig berusade (Von Greiff, Ninive, 2000).
En undersökning som genomfördes år 1999 visade att alkoholkonsumtionen var fortfarande hög i Syd- och Mellaneuropa, medan berusningsdrickandet var vanligare i Norden. Detta innebar att de svenska ungdomarna drack mycket när det väl drack.
Detaljhandelsförsäljningen av alkohol ökade med 12 % på endast ett år, mellan år 2001 och 2002. (Samordningsgrupp, Behovsanalys, ungdom och missbruk, 2003)

Det har på senare tid skett stora förändringar i Sveriges alkoholpolitik, stora resurser läggs ner på att minska alkoholkonsumtionen som man anser vara det största samhälleliga problem som finns i Sverige, det är främst de sociala och fysiska problemen som alkoholkonsumtionen medför som man vill minska på. Sveriges inträde i EU ställer dock nya krav på anpassning efter internationella normer och regler för Sveriges alkoholpolitik. Den nya lagen som kom den 1 januari 1995 innebar att man avskaffade vin och spritsmonopol på tillverkning och partihandel samt import och export. Systembolagets monopol vad gäller försäljning av alkohol till verksamheter med serveringstillstånd, till exempel restauranger, upphörde också. Det har även förekommit stark allmän kritik mot systembolagets monopol vad gäller privatpersoner och de alkoholliberala rösterna i samhället har blivit allt högre. Ungdomar än en av de grupper som påverkas av sådana attitydförändringar (Von Greiff,

Ninive, 2000). Forskning visar att ungdomar är väldigt känsliga för förändringar vad gäller pris och tillgänglighet, något som visar på detta tydligt är när alkoholkonsumtionen hos ungdomar faktiskt minskade när man tog bort mellanölet år 1977.

Enligt Von Greiff (2000) beslutades det nyligen att Sverige liksom Danmark och Finland ska ha samma alkoholregler som de resterande länderna i EU. Detta kommer troligtvis att påverka alkoholpolitiken i Sverige till allra högsta grad

Olika preventionsprogram som riktar sig mot ungdomar genomförs idag i bland annat skolan och som ska minska efterfrågan på alkohol hos ungdomarna. Detta beslutade man att göra efter att undersökningar visat att alkoholkonsumtionen kryper allt längre ner i åldrarna och att skillnaden mellan unga flickors drickande och unga pojkars alkoholvanor blev allt mindre.(Von Greiff, Ninive, 2000).

Syfte, problemformulering & frågeställning

Fler och fler minderåriga får allt oftare, på ett eller annat sätt, tag på alkohol och dricker sig berusade. Vem som ansvarar för detta är en fråga som allt oftare cirkulerat runt i samhället. Huruvida föräldrarna är de som ska ta det stora ansvaret för sina barn och hur de ska kunna göra det när andra vuxna i samhället inte tar sitt ansvar.

Syftet med denna undersökning är att försöka klargöra hur ansvarsfrågan uppfattas när det gäller alkohol och minderåriga av våra informanter?

Frågeställningar som vi vill besvara är bland andra följande;

- Varför dricker allt fler yngre ungdomar?
- Är det föräldrarnas ansvar när deras barn dricker?
- Kan någon annan hållas ansvarig?
- Och slutligen är dragningen till alkohol något som går i arv?

2. Metod

Mycket av vårt arbete har baserats på litteratur, främst rapporter och undersökningar som genomförts antingen på uppdrag av staten eller genom individuella och oberoende undersökningar som gjorts av olika forskare. Internet har också varit en stor hjälpfaktor där vi kunnat ta del av olika artiklar som var nödvändiga för vår undersökning.

Som ett komplement till litteraturen valde vi att genomföra vår undersökning genom kvalitativa intervjuer med halvstrukturerade frågor, eftersom vi kände att vi på detta sätt

kunde få fram de svaren vi sökte. Vi valde halvstrukturerade frågor eftersom vi gärna ville kunna ställa följdfrågor eftersom det är ett ämne som nästan kräver det.
Vi kunde ha valt att genomföra vår undersökning med en kvantitativ metod, med t.ex. enkäter men det skulle inte ha gett utrymme till följdfrågor. Vi hade inte kunnat få ut något riktigt svar från våra intervjupersoner angående ansvarsfrågan eftersom det är en fråga som man gärna skyller ifrån sig och vi kände att frågan var tvungen att ställas om utifrån de svaren de skulle ge oss. När vi hade bestämt oss för vilken intervjumetod vi ville utgå ifrån satte vi igång och började leta efter lämpliga intervjukandidater i vår omgivning, på arbetsplatser, på gymmet och bland vänner.

Urval

Vi valde slutligen att intervjua människor som vi ansåg skulle kunna ge oss klarhet i våra frågeställningar. Vi valde att intervjua en nattklubbsägare som ofta kommer i kontakt med ungdomar och speciellt minderåriga. Vi valde just den personen eftersom en av författarna till denna uppsats arbetar extra där och det var lätt att få honom att ställa upp på en intervju. Nattklubben ligger i Västra Götaland och drivs av hans pappa egentligen.

Den andra intervjun valde vi att göra med en av mammorna. Hon är en väninna till en av författarnas arbetskollega. Vid urvalet hade vi inga svårigheter med att få tag på föräldrar som ville prata om sina ungdomar, men vi ville dock avgränsa oss och inte intervjua någon i den direkta bekantkretsen. Den andra mamman som vi valde att intervjua har invandrarbakgrund. Eftersom vårt samhälle är uppbyggt av personer med andra etniska bakgrunder än just ”svensk” kände vi att det var viktigt att få intervjua personer ur även den gruppen.
Slutligen valde vi att intervjua två tjejer och två killar i åldrarna 13-16 år. Den ena pojken som vi intervjuade är son till en av mödrarna, han är 16 år gammal. Den andra pojken är 14 år gammal och han är en jämnårig kamrat till en av författarnas lillasyster. Den ena flickan som vi valde att intervjua är dotter till den andra mamman. Hon är 15 år men fyller snart 16. Den andra flickan är dotter till en bekant till en av våra egna mammor och är 13 år gammal.

Tillvägagångssätt

På grund av ungdomarnas åldrar var vi tvungna att få föräldrarnas tillstånd för att kunna genomföra intervjuerna. Mödrarna hade inga problem med att låta deras barn delta i undersökningen eftersom de själva skulle ställa upp. Ena pojkens föräldrar var lite tveksamma eftersom de inte ville att han skulle tycka att det var ”coolt” att dricka och sen få delta i en studie, men sedan vi förklarat både för pojken och för hans föräldrar att syftet på vårt arbete

var att visa varför ungdomar drack och vad man kunde göra för att förhindra det. Detta lugnades de av det och gick med på att låta sonen intervjuas.

Etiska övervägande

Föräldrarnas samtycke var det som mest fick övervägas och det som vi mest fick ta hänsyn till när vi ville genomföra våra intervjuer. Konfidentialitetsfrågan var svårare att följa än vi trodde när det var dags att transkribera intervjuerna. Eftersom det var viktigt att hålla informanternas identitet hemlig fick vi vara försiktiga med att skriva ner upplysningar som kunde leda till att personer i informanternas närhet kunde gissa till sig deras identitet.

Tolkning och analys av materialet

När vi hade läst igenom all litteratur var det dags att besluta vad som skulle användas i vårt arbete och vad som var relevant för vår frågeställning. Mycket av litteraturen var relativt ny och aktuell, något som är viktigt i ett ämne som detta. Det fanns dock även äldre litteratur, såsom Åke Gerdéns bok (1976 *Ungdom Alkohol)* som trots sin ålder innehöll fakta som fortfarande överensstämmer med dagens ungdomar och alkoholvanor.
När samtliga intervjuer var genomförda var det dags för transkriberingen. Intervjuerna lästes igenom för att en helhets bild skulle skapas. Sedan koncentrerades vissa meningar till olika meningsenheter, detta för att innehållet på intervjusvaren skulle vara fokuserade på uppsatsens syfte. Dessa meningsenheter lades sedan ihop till olika kategorier som döptes och förklarades beroende på innehållet.

Olika förklaringsmodeller

Det finns några forskningsresultat som försökte besvara frågan om alkoholens uppkomst. De delas upp i tre olika kategorier: *fysiologiska, psykologiska och sociologiska förklaringar*.

Fysiologiska förklaringen:

Det sägs att man kan märka på människor att de är alkoholister för att de har kroppsliga egenskaper som skiljer de från andra människor, som till exempel deras ämnesomsättning skulle särskilja de från andra personer. Men man kunde inte hitta några avgörande bevis som visade att så skulle vara fallet.

Goldberg och Lundquist, 1976, två alkoholforskare, anser att det finns personer som har genetiska förutsättningar att bli alkoholister fast det är dock ännu inte bevisat. När man gjorde

en ärftlighetsundersökning med enäggs – och tvääggstvillingar med hänsyn till deras alkoholvanor kunde man i båda fallen se resultat som visade att alkoholvanorna styrdes av arvsanlag. Även när forskaren Kaji gjorde en undersökning hos tvillingar fick han likadant resultat, att arvsfaktorerna hade en viss inflytande. Den som inte håller med är amerikanska forskaren Roe, de gjorde en undersökning på 36 barn till alkoholiserade föräldrar som adopterades tidigt och växte upp i hem utan alkoholbruk, dessa barn fick inte senare alkoholproblem. Roe antyder då att arvsanlag inte har någon betydelse till alkoholmissbruk i senare livet men däremot att uppväxtmiljö har en avgörande betydelse. Vissa intervjuande forskare antyder att arvsanlaget kan vara en nödvändighet men inte tillräcklig förutsättning för alkoholism. Personer med ärftliga förutsättningar skulle kunna bli alkoholister om det finns vissa faktorer i hans uppväxtmiljö som också åstadkommer sjukdomen.

För att man ska kunna förklara uppkomsten av alkoholen har man inte kunna hitta en ensam fysiologisk faktor. Men man får inte bortse från möjligheterna att fysiologiska faktorer såväl som andra faktorer kan orsaka alkoholism (Skolöverstyrelsen, 1976).

Psykologiska förklaringar:

Man har vissa teorier i psykologisk forskning att vissa personlighetstyper har större risk att bli alkoholister än andra. Personer som har svårt att anpassa sig eller att klara av stressituationer antas lättare gripa till sig alkohol för att lättare kunna hantera och lösa sina problem.
Man säger i psykoanalytiska teorier att ungdomsupplevelsernas betydelse står för alkoholism. Att man med alkoholens så kallade hjälp skulle kunna lösa sina problem i vuxenlivet, alltså problem som man hade i barndomen och det kan vara allt från mobbing till att inte ha så bra kontakt med sin mor eller far.

När man utgår ifrån inlärningspsykologin menar man att alkoholism stegvis utvecklas i och med att personen lär sig att tillfredsställa sina behov genom att ta till sig flaskan. Till exempel att man vänjer sig och sin kropp att dricka lite för att dämpa sina skuldkänslor när man mår dåligt och till slut blir det ett inlärt beteende. Varje gång man känner sig dålig eller nervös så tar man automatisk till sig alkoholen. Teorier om inlärning är oftast grundade på experiment som man gjorde med djur och då har de oftast kritiserats för att de inte förklarar helt och hållet varför människor väljer andra spänningsreducerande medel än alkohol.

De psykologiska teorierna tar liten hänsyn till sociala och kulturella orsaker på alkoholismens uppkomst. Men likadant som i fysiologiska orsakerna så kan man inte säga helt och hållet att psykologiska orsaker kan bidra till förklaringen av alkoholismen (Skolöverstyrelsen, 1976).

Sociologiska förklaringar:

Teorier i den sociologiska förklaring anser att orsakerna till alkoholism är samspelet mellan människor och den miljö som de lever i. Mc Cord, amerikansk forskare, gjorde studie hur personerna är med utvecklad alkoholism. De gjorde studie om pojkar från år 1935 och 10 år fram. Mc Cords teori förutsätter samspelet mellan familjebakgrund, kulturellt tryck, den vuxnes situation och personlighetsstruktur. Den allmänna stressen karaktäriseras i familjesituationer, som uttalar sig i konflikter i familjen och mentala sjukdomar hos pojken. Pojkens ömhetsbehov blir ej tillgodosedda eftersom modern är ena stunden överdriven öm för att i nästa stund vara avvisande mot pojken. Detta leder till att barnet blir osäkert hur han ska kunna få trygghet, något som till slut skapar ångest hos barnet. Denna längtan efter trygghet och ömhet kvarstår när barnet blir vuxen men vi lever i ett samhälle där det inte är passande att visa osäkerhet och beroende. En man måste leva upp till vissa krav som ställs på honom från samhället, han ska vara stark och självständig, och det enda socialt accepterade hjälpmedlet för frihet är då alkoholen för män. Alkoholen blir då ett substitut för tryggheten men lösningen är bara tillfällig och på ytan. Personen får inte sitt trygghetsbehov mättat utan blir istället beroende av alkohol (Skolstyrelsen, 1976).

Alkoholens konsekvenser

Konsekvenserna av alkoholdrickande är många, inte minst bland ungdomar. Användningen av alkohol och den livsföring den medför innebär betydligt fler negativa följder för en tonåring än för en vuxen människa. Det finns både kortsiktiga, direkta och långsiktiga följder. Ungdomar kan förutom de fysiska hälsoproblemen som alkoholen ger också drabbas av psykisk ohälsa. Förmågan att fungera socialt påverkas, arbetsförmågan och skolgången likaså. Man tror också att den psykiska mognaden hos unga blir hämmad eller till och med hejdad vid alkoholmissbruk. Ungdomar kan inte längre urskilja mellan arbete och lek, eftersom de får en falsk verklighetsuppfattning och en känsla av att vara oövervinnliga. Denna känsla av oövervinnlighet gör att tonåringen känner att han/hon har obegränsade möjligheter och står över de fysiska och sociala lagarna. Ungdomar med alkoholmissbruk kan också få svårt att befästa sin identitet, de blir avskärmade, energilösa och får en avsaknad av ambitioner. Något som till slut kan vara en central roll för en personlig och social upplösning (Andersson,1995).

De fysiska konsekvenserna av alkoholmissbruk är kända, men det allra mest unga som råkar illa ut. Unga människors höga alkoholkonsumtion kan lätt utvecklas till alkoholism och

de har högre risk för alkoholrelaterade skador, speciellt genom yttre våld. Alkoholrelaterade sjukdomar kan vara kärlsjukdomar, det är bevisat att stora mängder alkohol medför en risk för hjärta och kärl, särskilt för män. Man har även kunnat koppla alkohol till cancerutveckling, det största sambandet är cancer i munhålan, svalget, struphuvudet och matstrupen. Diabetes är också en sjukdom som personer med alkoholintag har högre risker att drabbas av än personer som inte dricker alkohol. Den vanligaste orsaken till fettlever och skrumplever är alkohol, något som personer med levercancer drabbats i början. Genomsnittlig alkoholkonsumtion kan även leda till att man drabbas av bukspottsinflammation eller leverinflammation, något som i allra största grad är dödligt. Förutom dessa långsiktiga hälsoproblem sker det alkoholrelaterade olyckor varje dag, experiment visar att många kognitiva och motoriska funktioner påverkas hos människor redan vid väldigt låga promillehalter. I Sverige har cirka 25 % av de förare, som är inblandade i dödsolyckor i trafiken, alkohol i blodet. Men det är inte bara i trafiken som olyckor sker, utan drunkningar, fall och bränder kan också relateras till alkohol. I en finsk studie fann man att cirka 60 % av alla drunkningsoffer hade alkohol i kroppen (Alkohol och hälsa, 2005). Man kan även se tydliga samband mellan alkoholberoende och depression. I en utförlig undersökning som genomfördes i USA mellan år 2001 och 2002, National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC), kom man fram till att cirka 9,3 % av befolkningen hade drabbats av någon alkoholsjukdom under senaste året, varav 8,5 % hade en alkoholdiagnos. 4,7 % av de med alkoholdiagnos hade ett alkoholmissbruk, medan 3,8 % hade ett utvecklat alkoholberoende. Denna samsjuklighet mellan alkohol och depression finns även redovisad i en svensk studie. En konsekvens av den depression som drabbar alkoholmissbrukare och alkoholberoende personer är självmord. I en svensk rättmedicinsk undersökning valde man att analysera alla fall av våldsam död i Sverige mellan 1992 och 1996. Det visade att 40 % av våldsam död utgjordes av självmord. Om man kom fram till att 48 % av dessa självmordfall var relaterade till alkohol. Självmord är alltså den vanligaste dödsorsaken för personer med ett alkoholberoende. Mellan 50 % och 75 % av dessa personer som begår självmord har varit drabbade av depressioner före dödsfallet (Alkohol och hälsa, 2005).

3. Tidigare forskning

Enligt Upmark (2002) börjar nästan alla svenskar, förr eller senare, se drickandet av alkohol som något ”naturligt”. För vuxna är normen att dricka alkohol och för ungdomar är alkohol en övergång från barndomen till vuxenlivet. Både för ungdomar och för vuxna fyller alkoholen

många sociala och kulturella roller och dessa positiva effekter söker många. Ungdomar såväl som vuxna dricker alkohol för att ha lite roligare, kunna koppla bort verkligheten och slappna av, för att det är gott eller helt enkelt för spänningens skull (Upmark m.fl. 2002).
Många studier visar på att ungdomar dricker alkohol för att uppnå dessa positiva effekter som är sammankopplade med alkoholen som därefter leder till ökad konsumtion (Haeggman, 2002).

I Sverige samt många andra länder är det inte tillåtet för ungdomar att dricka alkohol förrän man är 18 år. Fastän denna lag börjar de allra flesta ungdomar att dricka alkohol betydligt tidigare, majoriteten börjar vid 14 års ålder. Därefter stiger alkoholkonsumtionen kraftigt för varje år tills de är i 20 års ålder. (Haeggman, 2002).

Ungdomar med tidig alkoholdebut och tidigt framskridna alkoholvanor löper en stor risk för framtida avancerade alkoholvanor och missbruk av något annat slag än de ungdomar som inte börjat dricka så tidigt i ålder. Många studier visar att både vännernas och föräldrars alkoholkonsumtion har stor betydelse för sin egen alkoholkonsumtion (Haeggman, 2002).
Det finns flera orsaker till att ungdomar konsumerar och missbrukar alkohol. Det har skett förändringar på alkoholområden vad det gäller samhällets regleringar och allmänhetens attityder och värderingar på senare år.

I tonårsbeteenden är det ett normalt uppförande att experimentera med att dricka alkohol men för en del ungdomar kan experimenten med att dricka alkohol leda till olika problem, vare sig i samband med berusningen eller efter en lång tid av drickande. Att dricka alkohol för ungdomar innebär det en anpassning till vuxenrollen och socialisering in i en kultur där alkohol har ett starkt stöd. Även om många vuxna är fördömande och hindrande vad det gäller alkoholmissbruk hos minderåriga dricker de allra flesta vuxna alkohol. Vissa studier har påvisat att alkoholens roll i samband med ungdomens identitetsutveckling och att alkoholkonsumtionen ingår som innehåll i ungdomens normala utvecklingsförlopp (Upmark m.fl., 2002). En annan studie (Leifman m.fl., 1995) visar att ungdomar som inte dricker alkohol eller börjar med alkohol sent kan få olika typer av avvikelser vad det gäller umgänge med vänner osv. Fillmore visar i sin studie att berusningsdrickande bland ungdomar i många fall är ett övergående fenomen. Den mest avgörande faktorn för alkoholkonsumtion bland ungdomar är ålder, och detta förklarar att man lär sig dricka alkohol som en väg in i vuxenlivet och stegvis bli delaktiga av de vuxnas vanor (Fillmore i Upmark m.fl. 2002).

5. Teoretiska utgångspunkter

Den franske sociologen Emilie Durkheim (1858-1917) menade att samhället var som en organism med ett eget liv. För att kunna göra vetenskapliga projekt var Durkheim tvungen att studera en mängd olika företeelser som man kunde förklara med hjälp av sociala faktorer. Hans mest kända projekt var studie om självmord och detta kunde han koppla ihop med alkoholen. En sådan individuell och privat företeelse som självmord kunde man förklara genom sociala och kulturella förhållanden (Johansson, Miegel, 1996).

Vad Durkheim menade med sociala fakta var att det var sociologins uppgift att studera något och hur detta påverkade individernas tankar och beteende. Durkheim tänkte sig med sociala fakta sådant som sociala strukturer, kulturella normer och värderingar som finns utanför individens medvetande, men som samtidigt brukar ett tvång på henne eller honom. För att förenkla Durkheims begrepp ”sociala fakta” kan man säga att de består av gemensamma fenomen i samhället som uppkommer som ett resultat mellan mänskliga relationer och samspel. Modet kan vara ett exempel på vad ett socialt faktum är. Mode låter sig inte förenklas till någon av de personliga individer som följer det utan modet är ett samhälleligt fenomen som består av ett gemensamt beteende av många individer och inte ens enskild persons beteende. Man kan säga att modet finns utanför individen men tvingar sig på henne eller honom. Och detta kan man även se kopplingen i t.ex. samhället, staten, moralen, religionen och självmordsfrekvensen i ett samhälle sociala fakta för Durkheim (Johansson, Miegel, 1996).

Begär och moral

Durkheim såg samhället som ett moraliskt socialt system, där alla människor lever tillsammans och utvecklar gemensamma föreställningarna om gruppens intressen och om hur dess medlemmar skall bete sig mot varandra. Han menade att den mänskliga naturen utmärks av en massa egoistiska drifter, begär och passioner som syftar till att växa oavbrutet om de inte hålls tillbaka av en allmänt gynnad moral. Det är därför han såg det som en ofrånkomligt med någon slags form av kollektiv ordning som kunde hålla personernas passioner och begär på en likadan plan att de inte kom i konflikt med gruppens gemensamma intresse. Därför måste individerna internalisera den samhälleliga moralen, vilket inträffar genom utbildning och socialisation. Durkheim såg att det moderna samhället blev allt mer individualiserat och att individualismen därför höll på att bli dess kollektiva medvetande, alltså dess moraliska

system. Han menade att för hög mått av individualiseringen skulle leda till egoism (Johansson, Miegel, 1996).

Anomi

Begreppet anomi betecknar både ett samhällstillstånd och ett individtillstånd. Den är den centrala delen i Durkheims tänkande och inte bara i självmordet och det var han som skapade begreppet anomi som är både välkänt och märkligt okänt (Johannisson, 2005).

Den centrala utgångspunkten är att samhällets mentala tillstånd överförs på individen. I det anomiska samhället är människan i en ogenomskinlig verklighet. Man menar med anomi att det är frånvaron och upplösningen av normer, och anomi begreppet är starkt förknippat med Durkheims stora intresse för moraliska frågor. Han skådade anomi som ett patologiskt tillstånd i samhället. Anomi är resultatet av en disproportion mellan människors önskningar och deras möjligheter att uppfylla dem (Johansson, Miegel, 1996). Personens sinnestillstånd formas av otillfredsställelse och obestämd ilska, känslor som riktas mot henne själv, mot andra personer eller mot samhället och livet i allmänhet (Johannisson, 2005).

I ett samhälle med mekanisk solidaritet fanns ett starkt kollektivt medvetande som kontrollerade personernas passioner, begär och önskningar. I samhälle med organisk solidaritet med stark uppdelning, arbetsdelning och specialisering är det kollektiva medvetandet inte lika starkt. Det är därför det anomiska tillståndet är kännetecknande för samhällen med organisk solidaritet. Dock menade Durkheim att anomi går att bota och konsensus bevaras om det ändå finns ett kollektivt medvetande, något som håller tillbaka människors passioner, begär och förväntningar, nämligen en gemensam moral (Johansson, Miegel, 1996).

Karin Johannisson, professor i idé- och lärdomshistoria, skrev en artikel, *När samhället glider isär, glider också individen isär*, (2005), där hon kopplar samman Durkheims anomi begrepp till många av våra dagars plågor, bland annat depression. Anomi är alltså ett kris- och depressionsbegrepp, men är även en tidsdiagnos. Man kan förklara det som ett tillstånd som uppstår i tider av snabb strukturell förändring, alltså då de värden som stimulerar social sammanhållning minskar i synlighet och personen blir hängande mellan olika normsystem. Johannisson menar att man kan säga att anomi är en samhällssjuka. Och det kallade man för att sätta namn på vår nutida sjukdomskänsla (Johannison, 2005).

Anomi finns även i en psykologisk dimension, man kan säga som individens känslo- och beteendemässiga svar på samhällets anomi. Man kan få diagnosen, anomia, och den står för erfarenheten eller upplevelsen av förlorad samhörighet. Den anomiska kan både vara

permanent och akut reaktion och svarar bara på sig själv och den ansvarar inte för någon annan förutom sig själv. Det finns olika gruppnivåer som diagnosen kan tillämpas på eller relationer mellan gruppen och individen, som t.ex. på en arbetsplats. Anomi kan vara ett symtom i ett jättesyndrom som kallas t.ex. vantrivsel på arbetet. Detta syndromet har fem medicinska bevis:

- Känsla av social isolering; detta innebär att sociala relationer inte är trovärdiga.
- Känsla av besvikelse; att samhället är apatiskt för ens behov.
- Känsla av maktlöshet; att samhället är irrationellt.
- Känsla av ensamhet; att samhället skapar bara misslyckanden.
- Känsla av att sakna värdegrund; som innebär att sociala normer är oklara.

När en persons sociala och moraliska normer blir svaga ser inte individen längre sina egna behov och begär. Hela tiden blir personen med anomia-diagnosen jagande och otillfredsställd. Karin Johannisson skriver i sin artikel att Durkheim menar att modernitetens tillstånd är en härjande omättlighet, en smitta överförd från storfinansens okontrollerade natur. När individen kräver mer och mer och inte får det som hon vill ha eller det som hon förväntar sig kan hon hamna i ett slags förväntningarnas missnöje. Ju mer dessa behov stimuleras desto mer ökar behovsspiralen, dvs. det blir en ond cirkel. Personen börjar söka efter tillfredsställelse och hon blir omättlig men även utan mått blir man omåttlig. Anomi är alltså ett slags patologi, ett sjukdomstillstånd (Johannisson, 2005)

Johan Cullberg, (Johannisson, 2005), psykiatriker, menar att man kan se på anomiska störningar som existentiella bristtillstånd, uttryck för brist på bärande mening, mål och grundtrygghet i livet. Johan Cullberg hävdar att diagnosen anomi är mer social eller existentiell än vad den är psykiatrisk. Han menar att särskilt invandrare riskerar att drabbas av detta, eftersom de är sårbara, utsatta, isolerade, arbetslösa och varierar av ett brett register av ångesttillstånd och neurotiska och psykosomatiska uttryck.

Johannisson menar att begreppet anomi kan användas som sociala diagnos, den behöver inte förstås som medicinska eller personliga. Hon menar att anomi är ett tillstånd som svävar mellan det friska och sjuka och detta kallas för sårbarhet. Sårbarhet är starkt förknippad med det sociala jaget och kan i sin tur söka sig till eller bort från sjukidentiteten.

Johannisson skriver i sin artikel (2005) att Durkheim menade att splittringskänsla, nedstämdhet och depressioner kan uppkomma som inte utgår ifrån individen utan som är uttryck för samhällssjukdom eller för upplösningen för sociala band. Durkheim hävdade att

”nervositet” var sammanbindande delen mellan anomins sociala och medicinska klasser. Han menar att en källa till obehag är varje sinnesintryck eller upplevelse, alltså att nerverna oroas och störs vid minsta kontakt. Fast å andra sidan ett försvagat nervsystem är öppen för stimuli som ett normalt nervsystem inte reagerar på. Alltså en märklig blandning börjar, den moderna människan som liktidigt är sårbar och krävande, mjuk och njutande.

Freud och Pierre Janet menar att man kan koppla ihop socialt skapade trötthetsformer med nutida manus, alltså om man är trött på samhällets förändring, komplexitet och dess krav, snabbhet och brist på stabilitet. (Freud och Pierre Janet i Johannisson, 2005).

Johannisson skriver i sin artikel (2005) att Durkheim menar att tillståndet anomi är ett modernitetsfenomem, en smitta som är överförd från en okontrollerad marknadsekonomi. Han menar att samhällets anomiker har en sak gemensamhet och det är otillfredsställelse. Durkheim hävdar att i ett socialt system i en snabb förändring, där framgång, pengar och självförverkligande var de största kulturobjekten och att i ett socialt system var anomiska symptom oundvikliga.

Karin Johannisson (2005) hävdar att våra liv inte är längre styrda av en fast uppsättning. Individen tillåter sig själv större lycka och frihet och i första hand godkänner de sociala regler som hjälper henne själv. Hon menar att liv blir på något sätt livsstilar och att inställningen till normer kan bli kluvna. Normer kan vara både liberala och förtryckande men kan vara förhandlingsbara i relation till sitt eget intresse. Individualismen är inte bara en viktig del i privatlivet utan den är även viktig i det sociala livet såsom skolan och arbetet. Alla människor väljer det som passar de bäst av personliga val och kopplar det till attraktiva värden som identitet och självständighet. Fastän allt det här så är individen själv ansvarig för att hitta och genomföra de livsprojekt som ger henne tillträde till samhällets kulturella, sociala och ekonomiska möjligheter. Alain Ehreberg (Johannisson, 2005) menar att vi lever i samhället där jaget är alltings mål. Fast det största problemet är att detta oavbrutna jaget kan leda till utmattning vilket i sin tur kan leda till förlorad samhörighet. Diagnosen anomia får man om individens mentala hälsa är beroende av samhällets förmåga till normativ integration.

Den franske sociologiprofessorn Pierre Bourdieu är mest känd för hans två begrepp habitus och fält. Bourdieu vill med habitus begreppet redogöra för handlings- eller aktörsnivå utan att hamna i subjektivism. Habitus är menat att vara ett fenomen som subjektet som samtidigt innefattar relationen med den sociala strukturen. Fältbegreppet menar han att på motsvarande sätt beskriva för strukturella fenomen utan att bli placerad i objektivism, genom att låta begreppet ta hänsyn till relationen med aktörsnivå (Johansson, Miegel, 1996).

Man kan säga att grundtanken med habitus begreppet är att de sociala strukturerna finns inskrivna eller förkroppsliga i varje enskild individ. De finns i bland annat samhällets klass - , köns -, ras – och utbildningsstrukturer, man kan säga att de är inprogrammerade i den enskilde individen och bestå av ett slags kognitiva eller mentala strukturer från vilka individen förstår, uppfattar och värderar den värld de lever i. Habitus kan även framställas som en uppsättning dispositioner som skapar praktiker och perceptioner.

De internaliserade strukturer som habitus förblir vägleder individens tänkande och handlande och den manifesterar sig i nästan allt de gör i, som bland annat i deras språk, kroppshållning, filmsmak, läsvanor, matvanor, bordsskick, sätt att hälsa, klädstil, frisyr. Bourdieu hävdar att habitus är omedveten och kan inte styras med hjälp av viljan. Han menar att varje individ har sin egen habitus, men människor från samma samhällsklass eller sociala grupp tenderar att ha liknande habitus. Det är därför som man kan prata om klasshabitus (Johansson, Miegel, 1996).

Bourdieu använder fältbegreppet för att framställa den sociala värld som människorna lever i. Han menar att den sociala världen består av ett antal hierarkiskt ordnande fält i vilka individerna förestår olika positioner. Som t.ex. kan man prata om det akademiska fältet, det ekonomiska fältet, det politiska fältet och det kulturella fältet. Alla dessa fält kännetecknas av sin egen logik ifråga om relationerna mellan de olika positionerna i fältet och fältets struktur bestäms av relationerna hur de olika positionerna för tillfället ser ut. Fältbegreppet är dynamiskt, alltså om förhållandena mellan positionerna förändras, då förändras hela fältets struktur (Johansson, Miegel, 1996).

Även med dagens kunskap är det nästan aldrig säkert att man vet vilken individ som kommer att konsumera mycket alkohol. Det är inte heller säkert att vi med individen tillsammans kan återge utvecklingen (Leissner, 1997).

Tom Leissner skriver i sin bok, Alkohol, 1997, om Sven Hessels undersökning om vårdade barn i Malmö och där framgår det att en tredjedel av barnens föräldrar själva har föräldrar och/eller syskon som är alkohol missbrukare. Men det som Sven Hessels vill notera starkt är att hälften av de barnen har blivit alkohol missbrukare trots att det inte fanns någon missbrukare inom familjen. Det finns andra faktorer än själva missbruket som har en betydelse i utvecklingen av missbruket. Hälften av de missbrukande föräldrarna har inte växt upp i sin riktiga familj och de flesta har känt sig som oönskade oavsett var de har växt upp. Det som är intressant är om barnet blir bortadopterat och om hans/hennes adoptivföräldrar är alkoholmissbrukare, men inte hans biologiska föräldrar, ökar inte risken för adoptivbarnet att själv bli alkoholmissbrukare. Det som Hassels fokuserade sig på i sin undersökning är hur

barnen utvecklas i en sådan uppväxt. De samtliga föräldrarna i Hessels undersökning har på ett eller annat sätt förskjutit sina barn. Hessels menar att missbruket skulle stärka familjens negativa drag och liktidigt förhindra läkande processen. Alkohol missbruket blir en belastning och bekräftelse på självföraktet och svagheten inom familjen (Leissner, 1997).

Enligt Leissner (1997) kan man säga att bristande omsorg under barnets uppväxt ökar risken för framtida missbruk. Barn som vänder sig till alkoholen gör det oftast för att fylla den inre tomheten och ensamheten, speciellt om de inte har haft en ”riktig” barndom. Det blir som ett patologiskt övergångsobjekt. Föräldrar som missbrukar alkoholen försämrar sina möjligheter att arbeta som närvarande, lyhörda och ansvarsfulla vuxna. Likaväl som andra beteenden fungerar föräldrars alkoholvanor som en modell för barnen (Leissner, 1997).

Människan vid födseln är ”tabula rasa”, dvs. att de är utan på förhand givna sociala beteendemönster. Enligt beteendeterapeuterna är drivkraften bakom de mänskliga handlingarna belöning vid utförande av bestämda gärningar. Dessa belöningar kan vara både indirekta och direkta. Tanken med dessa belöningar är att individens självuppfattning tillkommer i ett komplicerat spel mellan önskningar, handlingar, möjligheter, omgivningens reaktioner och detta har utvecklats inom en teoretisk inriktning som kallas symbolisk interaktionism. I dagens samhälle ”måste” roller besättas för att fungera och när man tittar ur individuell synpunkt är det meningslöst att leva utan dessa roller i samhället. Man kan säga att roller ger relationer och sammanhang. Det är därför som de belönande personerna visar rollbeteende även om de är negativt belönande av omgivningen. Socialpsykologin har ett smart påstående: ”Att vara någon är viktigare än vad man är”, (Leissner,s.88. 1997).

Alkoholvanor bland ungdomar är oftast förknippade med allvarliga hälsoproblem, både nutida och framtida, som t.ex. ökad risk för olyckor, oönskad/oskyddad sex, våld och kriminalitet och narkotikamissbruk. När ungdomar dricker alkohol betyder det oftast då ett naturligt inslag i deras utvecklingsprocess från barn till vuxen och alkoholvanor kan då utgöra konsekvenser vare sig under själva ungdomsåren eller senare i livet. Detta innebär alltså inte att ungdomar som börjar med alkoholen tidigt i åldern löper en större risk för ohälsa jämfört med ungdomar som har alkoholfrihet (Haeggman, 2002:6).

Man kan se ett samband mellan föräldrars fördomsfria attityd till alkohol och bjudvanor i hemmet och allmän berusning bland ungdomar. Föräldrarnas vana att bjuda på alkohol i hemmet till sina barn ledde till att bjudfrekvens och mängd alkohol per gång ökade över tiden. Detta visar på föräldrarnas behov av insatser som syftar till att de vill stärka sin roll som värderings – och normbildare (Haeggman, 2002:6).

De som brukar framhävas som har störst inflytande på utvecklingen i barndomen och under tonåren är familjen, skolan och kamraterna. I forskningar som behandlades mellan familjen, skolan och kamraterna kunde man inte urskilja forskningen om bruk från forskningen om missbruk, eftersom man vet inte exakt skillnaden mellan bruk och missbruk (Andersson, 1995).

Den sociala miljön har ett avgörande inflytande på ungdomar och dess alkoholbruk. Man kan säga att i varje social miljö utsätts ungdomar för tryck och påverkan: gruppnormer, omgivningens förväntningar och kulturmönster och den som har störst inverkan och ett mycket effektivt tryck är omgivningens förväntningar. De förväntar sig så mycket av ungdomarna att de inte känner att de räcker till och då tar ungdomarna till sig alkoholen (Johansson, 1968).

Det finns ett talesätt att ungdomar som växer upp i ett missbrukarhem själva blir nykterister men det är bara ett påstående. De flesta undersökningar visar något helt annat. De visar att ungdomar som växer upp i ett hem där en eller flera missbrukar alkohol har en större risk att själva bli missbrukare. Däremot ungdomar från helnyktra hem blir i större utsträckning nykterister. Ibland kan dessa förhållanden förklaras som något ärftligt för ungdomars alkoholbruk. Det är dock inte alla som håller med om det, Johansson (1968) anser att det är miljöfaktorerna som är avgörande. Skolöverstyrelsen (1976) skrev i sin rapport att vissa personlighetstyper lättare blir alkoholister och att psykologiska faktorer spelar en avgörande roll för sjukdomens uppkomst. När man har försökt fastsälla den riktiga orsaken till varför man dricker har man haft problem att göra det. Man visste inte om det exempelvis visar sig att de flesta är frånskilda, bostads – arbetslösa personer som vuxit upp i alkoholiserade hem. Det kan vara så att ungdomar från alkoholisthem skulle kunna tyda på en ärftlig orsak men även hemmiljön kan vara orsaken till alkoholbruket, eller så kan båda vara orsakerna (Skolöverstyrelsen, 1976).

6. Resultat – redovisning

De första intervjuerna som genomfördes var med de två mödrar som hade valts ut för arbetet. Mödrarna är 48 respektive 46 år gamla med tonåringar i lagom ålder för arbetets syfte. Anledningen till att vi valde att intervjua mödrar istället för fäder var för att begränsa arbetets storlek utan att behöva ta upp de könsskillnader som finns mellan en moders och en faders syn på barn.

Av intervjuerna med föräldrarna bildades det totalt fyra olika kategorier, de kategorierna som det slutligen avgränsades till var väsentliga för arbetets helhet och syfte.

- *Tonåringens vanor*
- *Umgänget*
- *Förtroende*
- *Ansvar*

Föräldrarna

Tonåringens vanor. I denna kategori beskrev föräldrarna ungdomarnas vanor, både vad gäller att vara ute med kompisar och dryckesvanor. Enligt mammorna gick barnen ut på fest rätt ofta, minst en gång i veckan, men det som de hade gemensamt var att de försökte begränsa tonåringarnas festande till helgerna och inte på skoldagar. För övrigt fanns det inte många restriktioner på tonåringarna om var de fick gå eller inte.

Eva: *”Vi har ju vissa regler här hemma, man får inte vara ute på fest under en skoldag, men resten av dagarna får hon själv välja var hon vill spendera sin fritid.”*
”Men det innebär inte att hon får vara precis var som helst...Det måste vara på en trygg plats...”

Jamila: *” Ja…han går på fest ibland…kanske varje vecka en gång på disco och så…jag vill inte han ska gå ut för mycket och det blir bråk med någon.”*
”Jag vet att det är bråk mellan ungdomar på stan och så, man ser mer och mer sånt på teve den senaste tiden.”

Vad gäller drickande var den ena modern mer tolerant och öppensinnig till sin tonårings dryckesvanor, hon menade att man inte kunde kontrollera barnen dygnet runt och att det inte var någon idé att förneka att alkohol förekommer där barnen vistas.
Den andra modern var däremot tveksam till sin tonårings alkoholvanor och menade att han kanske inte alltid var ärlig gentemot henne om hur mycket han har druckit när han kommer hem efter en utekväll.

Eva: *”Man måste ju inse att ungdomar faktiskt får tag på alkohol och kommer att dricka vare sig man vill det eller inte, det är en del av uppväxten och man kan inte veta var de är dygnet runt för att kontrollera dem...det är bättre att jag vet när mitt barn dricker så jag kan hämta henne istället för att hon råkar illa ut.”*

Jamila: *”Jag vet när han har druckit ibland när han kommer hem från en fest och luktar alkohol…men när jag frågar honom så säger han att han drack lite bara…”*.

”Det är bättre så...för om han tror att det är ok att han dricker mycket och kommer hem full så kommer han inte följa några andra regler...vad ska folk säga om de ser min son gå hem full varje natt...det är inte bra.”

Det fanns en märkbar skillnad mellan de två mödrarnas åsikter gällande alkohol och uteliv, den svenska modern, Eva, var inställd på att det rätta sättet var helt enkelt att acceptera att ungdomar dricker och försöka finnas till hands ifall de skulle råka illa ut. Eva menade att ungdomar skulle dricka oavsett om man förbjöd dem eller inte.
Jamila, hade en annan syn på ämnet. Hon sa att trots att hon vet att sonen dricker då och då är det hennes ogillande gentemot alkohol som får honom att hålla sig i skinnet. Hon pratade också om vad andra skulle säga om hennes son sågs full på stan. Både dessa mödrar hade på sitt sätt rätt i sina uttalanden, det kanske är så att ungdomar dricker oavsett vad föräldrarnas åsikt är och då kanske det är bra om dessa ungdomar vet att de kan ringa sina föräldrar om de har druckit för mycket, istället för att råka illa ut. Jamilas resonemang å andra sidan har fungerat bra hittills, hon berättade att hennes son hade aldrig kommit hem och varit så full att han inte var medveten om sina handlingar mycket på grund av hennes maningar.

Umgänget. När föräldrarna fick frågan om de visste vem deras barn umgås med framkom det att det hade någorlunda koll på vem deras tonåringar umgicks med men att de faktiskt inte hade mycket att säga till om saken, de kunde inte veta vem tonåringarna träffade utanför hemmet, utan kände bara till de vänner som tonåringarna tog med sig hem.

Eva: *”Man kan inte förfölja sitt barn dygnet runt, man måste ge dem lite privatliv också, men jag känner ju de flesta av kompisarna som de tar hem…”.*
”Sen vet man inte vem de umgås med utanför hemmet, men man märker ju det rätt snabbt eftersom vänner ringer hem till oss ibland...men sen hon fick mobilen har samtalen till hemtelefonen minskat..”

Jamila: *”Hans bästa kompisar känner jag, men ibland kommer han med nytt folk hem och sen kommer dem inte mer, jag lägger inte mig i vem han umgås med…bara de inte är såna som tar droger och så”.*
”En gång såg jag honom på stan med en kille som en vännina till mig sa var inte bra..att hon hade sett polisen prata med honom i stan och jag sa till min son att det inte såg bra ut om han umgicks med honom för även om jag känner min son och jag vet att han inte är sån så kommer folk att tro att han är det bara för han går med en sån kille.. Han blev inte så glad att jag sa så.. han sa att jag inte kände killen och att han inte var dålig, men de umgicks inte så mycket mer sen så jag behövde inte vara orolig”.

Ännu en gång fanns det skillnader mellan Eva och Jamilas svar, även om det fanns vissa likheter också. Eva sa först att hon visste vem dottern umgicks med för det mesta eftersom vännerna ringde hem eller så tog dottern med sig dem hem, men sedan sa hon att det var inte

alltid man visste vem hon var med eftersom vännern nuförtiden ringde dottern på hennes mobiltelefon. Jamila sa först att hon inte lägger sig i sonens umgänge, så länge det inte var personer som var missbrukare, men sen berättade hon att hon faktiskt hade sagt ifrån en gång när hon sett sonen med en person som hon hade hört var någon sorts kriminell typ. Det är tydligt att Jamila lägger sig i sonens umgänge mer än Eva gör.

Förtroendet för tonåringen. Denna kategori handlar främst om föräldrarnas förtroende för sin tonåring, vid frågan om hur mycket frihet en tonåring bör för svarade Eva att det är viktigt att tonåringen känner sig fri, annars finns det risk för revolt menade hon. Hon menade att det är viktigt med frihet för utan frihet kan inte barnet skapa ett privatliv. Samtidigt poängterade hon dock vikten med vissa regler också.

Eva: *”Hon får ganska mycket frihet men samtidigt lite regler också…man måste ju fortfarande vara förälder…”.*
”Det har hänt att hon fått övernatta hos en kompis efter en fest eller så… man kan ju inte totalförbjuda det när alla andra får…man får lita på sitt barn helt enkelt”

Jamila*: ”Hos oss gäller regeln att så länge han bor hemma under vårt tak så måste han sova här också, någon gång när det har gällt en klassresa eller han ska iväg och spela basket i någon annan stad så är det inga problem, men inte efter fester...för hur ska jag då veta att han inte dricker sig jättefull? Han får vara ute länge, ibland halva natten...men sen måste han sova hemma... hans kompisar har sovit hos honom ibland och det är helt okej”.*

Evas dotter tilläts sova borta efter en fest och Eva menade att det inte gick att säga nej de gånger som alla andra kompisar hade fått lov att sova borta. Ännu en gång poängterar Eva att man inte kan kontrollera sitt barn dygnet runt, utan måste ge dem lite frihet och tillit.
Hemma hos Jamila såg reglerna lite annorlunda ut, det var bara med få undantag som sonen tilläts övernatta utanför hemmet. Jamila verkade inte hysa något större tillit till att hennes son skulle sköta sig om han inte hade pressen på att föräldrarna väntade hemma på honom.

Ansvar. Frågan om vem som föräldrarna tyckte bar ansvaret om deras tonåringar råkade illa ut verkade väcka en hel del tankar hos båda mödrarna. Samtidigt som de tar på sig ansvaret för sina barn menar de att det finns många faror utanför hemmet och man kan inte bevaka sitt barn dygnet runt, utan att samtidigt som de kan bara göra sitt bästa måste andra vuxna i samhället ta sitt ansvar också.

Eva: *”Ungdomar kan ju inte få tag på alkohol själva lagligt så självklart är det ju de vuxna som finns omkring, om de till exempel finns föräldrar som ger sina barn fri tillgång till*

alkohol eller vuxna som säljer sprit på den svarta marknaden.. det finns ju mycket sånt nuförtiden".

Jamila: *"Ibland säger min son att han har gått på disco och de har släpp honom in fast det är åldersgräns på 18 år… det är inte så bra för oss föräldrar heller om han får komma in dit och dricka…".*
"Jag tycker att de borde vara lite mer stränga på uteställen, men samtidigt är det lite synd om de ungdomar som bara vill ut och dansa och ha kul, man kanske kunde släppa in dem men vara lite hårdare med kontroll om de vill köpa alkohol".

Både Eva och Jamila menade att deras ungdomar får tag på alkohol utanför hemmet, och att det var på platser där andra vuxna borde visa mer ansvar.
Det som man kan anmärka på är att varken Eva eller Jamila nämnde att de som föräldrar hade ett ansvar att lära sina barn att dricka förståndigt eller avböja alkohol om det erbjöds av andra vuxna. Att deras minderåriga ungdomar överhuvudtaget försöker komma in på krogar med åldersgräns på 18 år eller att de försöker köpa alkohol är inget som mödrarna anmärkte på, utan de menade att andra vuxna skulle hållas som ansvariga ifall deras respektive barn fick tag på alkoholen och råkade illa ut.

<u>Sammanfattning - intervju med föräldrarna</u>

I intervjuerna med de båda mödrarna framkom det att deras ungdomar har väldigt stor frihet, som föräldrarna inte hade någon kontroll över. För så fort deras barn lämnat hemmet kunde de inte veta vad som pågick. Eva hade ett uppfostringssätt som mer fokuserade på att acceptera ungdomars drickande och följa med strömmen vad gällde att låta sin dotter sova borta och gå på fester. Eva var övertygad om att det var så man vann sitt barns förtroende och kunde på så sätt förhindra att de råkade illa ut. Jamila däremot hade en annan uppfostringsmetod, hon trodde att hennes oacceptans till saker som droger, alkohol och hennes inlägg i vem sonen umgicks med, var det som avhöll honom från att råka i svårigheter.

Det som i slutändan var tydligt var att båda mödrarnas metoder verkade fungera, deras ungdomar hade inte råkat illa ut hittills. Men om de nu skulle råka illa ut ansåg både mödrarna att farorna lurade utanför hemmet, med föräldrar som köper ut alkohol till sina barn och nattklubbar som serverar alkohol till minderåriga. Vi får intrycket att både Eva och Jamila gör sitt bästa för att deras dotter respektive son inte ska råka illa ut och att de egentligen inte kan göra mer än det de redan gör. Det som dock var anmärkningsvärt är de skillnader som gick att urskilja vad gällde synen om uppfostring och alkohol som de olika mammorna hade. Kanske beror det på de olika kulturella bakgrunderna, Jamila hade aldrig druckit alkohol i hela sitt liv, eftersom hon är född och uppvuxen i ett land där alkoholkonsumtion inte var tillåten, medan

Eva är uppvuxen i Sverige där alkoholkulturen och diskussionen kring alkohol spelat en stor roll i samhället.

Ungdomarna

Intervjuerna med ungdomarna genomfördes därefter, urvalet bestod av 2 flickor och 2 pojkar i åldrarna 13 till 16 år, samtliga gick på högstadiet.

Även intervjuerna med ungdomarna delades först upp i enheter och sedan i kategorier, totalt blev det även här fyra kategorier som sammanfattade intervjufrågorna och svaren.

- *Dryckes- och utevanor*
- *Orsak och tillgång till alkohol*
- *Förtroendet för föräldrarna*
- *Ansvar*

Dryckes- och utevanor. I denna kategori talar ungdomarna om hur deras vardag ser ut, hur ofta de går ut och festar och dricker och framförallt var dem går någonstans. När frågan om alkoholdebuten ställs ligger samtliga svar på en ålder från 13 till 14 år. Ungdomarna menar att de är ute nästan varje helg och varje helg förekommer det alkohol på de festerna de går till.

Peter 14 år: *”Varje gång jag går ut så brukar jag dricka men jag brukar inte dricka så att jag blir full varje gång. Det har hänt att jag har supit mig full några gånger men inte varje gång”.*

Maria 15år: *”Jag går ut och festar varje helg. Oftast brukar jag gå på privatfester men det har hänt att jag har gått ut på nattklubbar”.*

Erik 16 år: *”När jag inte går ut så dricker jag lite, kanske när jag tittar på fotbollsmatch och då tar jag några öl. Men när jag festar då festar jag rejält, vet inte riktigt varför det blir så men när man är på en fest då kan man inte kontrollera det lika bra som när man är hemma hos någon kompis och bara tar en öl”.*

Anna 13 år: *”Jag går inte ut så jätteofta på fest, bara om nån kompis fyller år och har fest.. jag har liksom provat öl och sånt, det var inte så jättegott faktiskt.. fast många av mina kompisar tycker att det är det..”*

Samtliga ungdomar hade prövat på alkohol och de gick ut på fest ganska ofta, varje helg i stort sett. Man kunde se en skillnad på svaren mellan de äldsta ungdomarna och den yngsta, känslan var att 13-åringen befann sig på gränsen mellan barn och ungdom. De äldre ungdomarna drack alkohol ganska regelbundet, i princip varje gång de var på fest.

Orsak och tillgång till alkohol. Under denna kategori diskuteras varför ungdomarna egentligen dricker och hur de får tag på alkoholen. Det framgick att kompistrycket är starkt när det gäller orsaker till att man dricker. Man måste dricka för att alla andra gör det och man socialiserar bättre då.

Maria 15 år: *”Ja jag brukar dricka varje gång jag går ut för alla andra gör det och då är det inte så kul att nara nykter själv. Jag brukar dricka mig full nästan varje gång för man har liksom roligare då och kan vara sig själv. Man är inte blyg och så mer...”.*

Erik 16 år: *”Man kan med så mycket mer saker än när man är nykter. Det spelar ingen roll om man gör bort sig för alla är lika fulla och ingen bryr sig. Dan efter så pratar vad de har gjort och inte gjort”.*

Var ungdomarna får tag på alkoholen varierar, en av tonåringarna hade använt sig av sin brors legitimation vid ett tillfälle och lyckats köpa ut alkohol på systembolaget. Han tyckte att det hade varit lätt eftersom han och hans bror liknar varandra och han hade inte åkt fast den gången. Han hade använt samma legitimation för att komma in på en nattklubb där det var 18-års gräns. Andra sätt och tillförskaffa sig alkoholen kunde vara genom äldre vänner som kan köpa ut på systembolaget eller att de tagit alkohol hemifrån utan föräldrars kännedom.

Erik 16 år: *”Det är olika, som sagt så har jag äldre kompisar som fixat alkohol till mig. Men kan inte de så frågar vi någon eller köper svart. Men det har hänt att kompisars föräldrar har köpt till oss eller gett oss”.*

Peter 14 år: *”Jag har aldrig köpt alkoholen själv men när jag väl dricker får jag utav mina kompisar och jag vet inte hur de har fått tag på spriten”.*

Förtroendet för föräldrarna. Hur mycket föräldrarna egentligen vet om sina tonåringars uteliv varierar mycket enligt tonåringarna själva. Vissa menade att föräldrarna inte vet alls hur mycket dem dricker, en av pojkarna sa att han trodde att föräldrarna visste hur mycket sprit det förekommer på festerna men att de låtsades som ingenting eftersom de vet att det inte lönar sig och förbjuda honom att gå dit, han skulle göra det ändå.
Den 16-åriga pojken berättade att föräldrarna inte brydde sig om att han drack, så länge han inte drack så mycket att han inte visste vad han gjorde eller att han kom hem stupfull.

Erik 16 år: *”Mina föräldrar har liksom inte förbjudit mig att dricka typ, men de vill inte att jag kommer hem stupfull eller att jag typ inte kommer ihåg vad jag gjort och så..”*

Maria 15 år: *”De vet inte hur mycket jag dricker egentligen och att jag dricker mig så full varje gång eller att jag går på stan och försöker komma in med falskleg. Hade de vetat det så tror jag att de hade pratat med mig men tror inte att de hade blivit sura för de har också varit unga någon gång i livet. Mina föräldrar är coola när det gäller sådant, de vill att jag ska lära mig från mina egna misstag”.*

Anna 13 år: *” Min mamma vet att jag inte gillar alkohol, hon vet att jag smakat på det.. så jag tror inte hon blir så orolig när jag går på nån fest hos nån kompis. Mamma vet var jag är för det mesta.”*

Peter 14 år*: ”Alltså... jag tror morsan vet att det är öl och sånt på festerna, men hon frågar inte, men det spelar inte någon roll för de kan inte säga åt mig att jag inte får gå dit.. jag skulle göra det ändå.”*

Den generella uppfattningen bland ungdomarna var att föräldrarna egentligen visste vad de gjorde och att de förekom alkohol på de festerna de gick till, men att det inte talades om det så mycket. Den 16-åriga pojken sa vid ett tillfälle att föräldrarna inte alltid behöver veta allt om ens privatliv, utan att man själv får välja och berätta vad man ville för dem. Det som är anmärkningsvärt är att ungdomarna alla delade en inställning att föräldrarnas åsikt inte är det väsentliga i sammanhanget och att ett eventuellt förbud från dem skulle ignoreras.

Ansvar. Den här kategorin summerar vem tonåringarna anser bär ansvaret för dem och deras handlingar. Alla svarade att de själva gör sina egna val och att trots att det är föräldrarna som har ansvar för dem så är det ju inte föräldrarnas fel att de kan få tag alkohol ute i samhället. Utom i det fallet där föräldrarna har medvetet gett alkohol till ungdomarna.

Erik 16 år: *”Jag tycker att först och främst så bär jag ansvaret för mig själv eftersom jag tar alla besluten. Mina föräldrar har inget med det som jag gör och händer det mig något så är det ju inte deras fel utan mitt eget”.*

Anna 13 år: *” Några av mina kompisar får ibland öl från sina föräldrar… det skulle aldrig mina föräldrar göra.. då är det faktiskt deras fel om man blir så full så man får problem”*

Peter 14 år: *”Jag får bestämma ganska mycket själv vad jag ska göra och så.. då är det ju mitt fel om jag gör nåt fel liksom”*

Maria 15 år: *”Mina föräldrar är ju ansvariga för mig och så…men de kan ju inte hjälpa om nån slår på mig när jag är ute men de brukar alltid hämta mig när jag varit på fest så det tycker är bra faktiskt.. man behöver inte gå hem ensam när det är mörkt..”.*

Ungdomarna ansåg alla att de bestämde själva över sina liv och över sina val och frågan om ansvar verkade väcka känslan av självständighet och självstyre hos dem. För om de svarade att föräldrarna ansvarade för deras handlingar skulle de kanske avsäga sig den självständighet och känsla av ”jag bestämmer över mitt eget liv” som de verkar sträva efter.

Sammanfattning – intervju med ungdomarna

Alkoholdebuten hos ungdomarna som intervjuades låg alla på 13-14 år, den allra yngsta flickan på 13 år hade precis haft sin alkoholdebut och tyckte inte att alkohol smakade så märkvärdigt. De andra tre ungdomarna drack alkohol ganska regelbundet, i princip varje gång de var ute på fest eller ute med kompisarna. Anledningen till varför de drack så ofta var enligt dem själva för att ”alla andra gjorde det” och att de på så sätt kunde slappna av och släppa alla sina hämningar utan att någon dömde dem. De menade helt enkelt att umgänget blev mycket roligare när de drack. Ofta fick de tag på alkoholen genom äldre vänner och i några av fallen var det till och med föräldrar till vänner som tillhandahöll sina barn med alkohol.

De två äldsta ungdomarna medgav att de vid något tillfälle använt sig av legitimationer som inte tillhört dem själva för att ta sig in på nattklubbar där det var en högre åldersgräns för inträde. Det som framkom i intervjuerna med ungdomarna var att deras föräldrar verkade inte veta om allt som pågick i deras liv och att det inte spelade någon större roll huruvida föräldrarna godkände ungdomarnas livsstil eller inte. De skulle göra som de ville ändå. Samtliga hävdade gång på gång sitt oberoende och förmåga att ta egna beslut och konsekvenserna av dessa själva.

Nattklubbsägaren

I intervjun med nattklubbsägaren ställdes ansvarsfrågan på sin spets, det ställdes även frågor om vilka kriterier nattklubbarna utgick ifrån när det gällde insläpp och vem han tyckte var ansvarig om ungdomar som varit på hans nattklubb råkade illa ut. Totalt bildade denna intervju tre olika kategorier.

- *Åldersgräns*
- *Kontroll*
- *Ansvar*

Åldersgräns. Generellt på nattklubben ligger åldersgränsen på 23 år för att man ska släppas in, men nattklubbsägaren berättar att man ofta släpper in yngre personer så länge de är över 18 år gamla. Detta beror dock på vad det är för kväll och att det varierar från situation till situation. Det finns vissa kriterier som man tittar på mer än just åldern menar han, såsom till exempel renlighet. Hur gästerna uppför sig är också en stor avgörande faktor, de får inte heller vara stökiga eller för fulla för då nekas de inträde oavsett ålder. Nattklubbsägaren säger också att

vakterna är de som tar de avgörande besluten vid dörren, men att nattklubben har pålitliga vakter som man vet följer lagen.

Leo: *”Det är vaktens aktiva beslut som de får ta direkt då beroende på situationen, de tittar på ålder, nykterhet, renlighet… men inte klädsel för då kan det bli diskriminering”.*

Kontroll. I denna kategori diskuterades frågan om hur pass mycket kontroll vakterna har på situationen, om de tar legitimation alla gånger och hur ofta man stöter på falska legitimationer. Frågan om hur mycket kontroll nattklubben har på vakterna egentligen ställdes också. Nattklubbsägaren säger efter upprepade frågor om kontroll på minderåriga att det har förekommit gånger då vakten har släppt in ungdomar som de vetat varit minderåriga. Situationen har då varit att dessa kommit till nattklubben med äldre vänner som har kontakter på nattklubben, antingen direkt med vakten eller med någon annan som jobbar där.

Leo: *”Ja det har hänt. Någon som man känner kanske tar med sig någon minderårig och då kan vakten släppa in dem, det beror hel och hållet på vakten. Men vi har aldrig varit med om att myndigheterna vid en kontroll har tagit en minderårig”.*

Leo: *”Självklart kan jag inte alltid ha koll på allt som vakterna gör och vem de släpper in”.*

Om falska legitimationer säger nattklubbsägaren att de personligen inte släppt in så många med falsk legitimation men att det nog är vanligare än man tror.

Leo: *”Alltså vi tar nästan aldrig in några med falsk leg men det är vanligare än vad man tror. Självklart nekar vi många dels för att många inte ens har leg*”.

Ansvar. Här ställs frågan om ansvar direkt, efter diskussionen i den förra kategorin försöker vi nu dra paralleller med kontroll eller den brist på kontroll som det framkom vara och ansvaret för ungdomarnas välmående. På denna fråga svarar nattklubbsägaren att nattklubben till en viss mån är ansvarig om ungdomar serveras alkohol, men att de inte kan göra så mycket åt saken om ungdomarna dyker upp med bra falska legitimationer. Det slutgiltiga ansvaret ligger hos föräldrarna menar han som borde lära sina barn mellan rätt och fel.

Leo: *”För minderåriga, det är deras föräldrar som bör hållas ansvariga och de själva. Det är deras föräldrar som ska uppfostra de om vad som är rätt och fel och där ingår alkoholen också. Att alkoholen är en del av det sociala livet och det är en förälders ansvar att lära minderåriga barn att hantera det, precis som man lär sina barn allt annat”.*

<u>Sammanfattning – intervju med nattklubbsägaren</u>

När vi berättade för Leo om den 17-åriga pojken som föll i vattnet och drunknade efter att släppts in på en krog och druckit sig full, vad ansåg han om det, var det fortfarande föräldrarnas ansvar?
Nattklubbsägaren känner sig splittrad i denna fråga menar han, en viss del så är det ju nattklubbens fel för att man serverat pojken alkohol. Han menade att rent juridiskt så kan man ju hålla bartendern ansvarig för om denne ska servera alkohol och misstänker att personen de serverar är minderårig så har även de en skyldighet att begära legitimation.
Nattklubbsägaren tillägger att man måste hitta en lösning på detta problem och inte bara hålla nattklubbarna ansvariga om en minderårig släpps in, utan att minderåringen också ska få någon sorts straff för de har gått in på nattklubben, för då slutar de försöka.

Det som var tydligt är att Leo ändå försökte hålla fast vid att ansvaret låg egentligen på den enskilda individen. Först menade han att vakterna, servetriserna eller bartendern som arbetar på nattklubben är de som tar de avgörande besluten om vem som släpps in och vem som serveras alkohol. Faktum kvarstår dock att även om personalen på nattklubben fattar individuella beslut, har ägaren ett visst ansvar för vad som sker på hans nattklubb. Han måste således visa sin personal tydligt vad som gäller när minderåriga försöker ta sig in, oavsett vilka kontakter de har.

Sammanfattning av resultatet

Som väntat var det ingen av de vuxna som intervjuades som tog på sig det fullständiga ansvaret i fall en minderårig som druckit alkohol råkade illa ut. Trots att de båda mödrarna hade olika sätt att uppfostra sina barn delade de en gemensam nämnare, de gjorde allt i sin makt för att förhindra att deras barn skulle råka illa ut.

Som utomstående kan man kanske anmärka på mödrarnas sätt med barnen till exempel att Eva visade för stor acceptans gentemot ungdomars drickande medan Jamilas totala oaccepterande av ämnet fick hennes son att inte vara ärlig om hur mycket han egentligen dricker. Men oavsett vad man personligen anser verkar båda mödrarnas sätt fungera. För än så länge har ingen av deras ungdomar råkat illa ut som en konsekvens av alkoholen. Man kunde tydligt se att det fanns kulturella skillnader mellan Eva och Jamilas syn på alkohol. Detta påverkade dock inte konsumtionen av alkohol hos deras respektive barn. Båda mödrarna menade att deras ungdomar dricker på grund av andra vuxna personens dåliga omdömen, till exempel vuxna som sålde alkohol till barn eller krogar som släppte in minderåriga.

Nattklubbsägaren var inte heller villig att ta på sig ansvaret till en början. Vid frågan om hur det kommer sig att ungdomar blir insläppta och serverade alkohol på nattklubben svarade

han att han inte alltid kan kontrollera allt som personalen på nattklubben gör. Han menar också att det är ungdomarnas föräldrar som bör uppfostra sina barn om vad som är rätt och fel. Slutligen medger Leo att rent juridiskt kan bartendern som arbetar i nattklubben hållas ansvarig om man serverat alkohol till någon som man misstänker är minderårig.

Förvånansvärt var det slutligen ungdomarna som fick ansåg att de själva var ansvariga för sina handlingar. Eftersom de var måna om att själva få bestämma över sina liv utan föräldrars inblandning var det bara normalt för de att de tog ansvar för det saker som de valde att göra. Det som har varit mest anmärkningsvärt i intervjuerna med både mödrarna och ungdomarna var att man tydligen kunde se föräldrarnas brist på kontroll över barnen. Även om det fanns vissa regler och krav som föräldrarna ställde verkade dessa krav och regler dock vara anpassade på ungdomarnas villkor.

Freud menade att sårbarhet och depression var konflikten mellan lustprincipen och kulturen medan Janet såg samma symtom som en svaghet, alltså en nedsatt anpassningsförmåga till samhällets normer. Som t.ex. om den moderna samhället ställer för stora krav på individens initiativ, blir det till slut en handlingskraft till otillräcklighet som till slut kan leda till depression och sjukdom. Föräldrarna kanske undviker att handla just för att de känner sig otillräckliga i sin föräldraroll. Det ställs mycket krav på dem från samhället och från ungdomarna själva om hur de ska uppfostra sina barn.
Det anomiska tillståndet innehåller tydligen motsatta symtom. Fast å ena sidan samhällets brist på förenande normsystem som kan leda till besvikelse och trötthet, ett apatiskt, depressivt drag. Det kan bli så att individen känner som liten och hjälplös. Fast å andra sidan kan samma normlöshet leda till nervositet, rastlöshet och ett slags måttlöshet. Durkheim menar att en sådan individ aldrig kommer att känna tillfredsställelse. Han menar att törsten finns alltid där men att rastlösheten blir som en klåda där man får en oförmåga att vara stilla, man blir ostabil och onaturlig. Dessa symtom kan smitta av sig på barn också. Barnen kan bli nervösa och smittsam febriga och deras medvetande splittras. Den neurotikern hamnar då i stundens impulser, alltså en tanke kan när som helst dyka upp i huvudet, de mest motsägelsefulla tendenser och infall.

Även om resultatet av intervjuerna inte kunde peka direkt på någon enskild som skulle hållas ansvarig kunde man ändå dra vissa slutsatser grundade på de olika svaren. Mödrarna hade i sitt argument rätt att andra vuxna individer i samhället också var tvungna att ta sitt ansvar för minderåriga och deras alkoholkonsumtion. Samtidigt kunde man inte låta bli att

hålla med nattklubbsägaren som sa att föräldrarna måste lära sina barn om vad som är rätt och fel, oavsett vad de befann sig.
Kunde ungdomarna skilja på rätt och fel skulle de aldrig försöka ta sig in på nattklubbar eller köpa ut alkohol.

7. Slutdiskussion

Våra frågeställningar syftade främst på att försöka klargöra hur ansvarsfrågan kring alkohol och minderåriga uppfattades av de olika inblandade grupperna. Det kände vi skulle kunna besvaras om vi kunde hitta orsaken till varför alkoholmissbruket kryper allt mer ner i åldrarna och vem som bär ansvaret för det. Är det ungdomarna själva? Är det föräldrarna eller är det utomstående vuxna i samhället?

Olika forskare har kommit fram till att en orsak till varför allt yngre personer dricker, kan vara att det är en anpassningsfråga till vuxenrollen och socialisering in i en kultur där alkoholen har ett starkt stöd. Personer som avviker från detta ”normala” beteende, riskerar att hamna utanför kamratgruppen. Forskning visar också att det finns ett samband mellan föräldrar med en fördomsfri attityd till alkohol och allmän berusning bland ungdomar. Sociologen Emile Durkheim såg samhället som ett moraliskt socialt system där alla människor lever och för sig utifrån gemensamma föreställningar som skapar en allmänt gynnad moral. Denna kollektiva moral var viktig för att människans av naturen egoistiska drifter och begär skulle hållas under kontroll. Durkheim såg dock att samhället gled alltmer ifrån denna typ av ordning och blev istället mer och mer individualiserat. Individualismen, som kännetecknas av egoismen, höll på att allt mer bli det rådande moralsystemet.
Denna frånvaro och upplösning av normer betecknade Durkheim med begreppet *anomi*.

Karin Johannisson kopplar samman begreppet anomi till många av vår tids samhällsproblem, bland annat depression. Likaväl kan man koppla samman anomi till den ökade alkoholkonsumtionen i samhället. När det inte längre råder något kollektiv normsystem, varken i samhället eller i hemmet är det inte konstigt om ungdomar försöker fylla det tomrum som skapats med alkohol. Resultatet av våra intervjuer med både mödrarna och ungdomarna visar att föräldrarnas inflytande över sina barns liv inte är tillräckligt stor. De regler och normer som föräldrarna ställt är mer anpassade efter ungdomarnas individuella behov än ett kollektivt moralsystem. När föräldrar inte för vidare de sociala och moraliska normerna till sina barn, riskerar barnen att hamna i en ond cirkel där de blir otillfredsställda oavsett hur mycket deras behov stimuleras När de sen inte får det som de vill ha eller som de

förväntar sig skapas ett allmänt missnöje och ett evigt sökande efter en omättlig tillfredställelse börjar.

Även den franske sociologen Pierre Bourdieu talade om vikten av människans internaliserade sociala strukturer, habitus, som han menade fanns inprogrammerade i varje enskild individ. Dessa strukturer vägleder individens tänkande och handlande i allt de gör, som bland annat deras klädstil och matvanor. Varje individ har sin egen habitus, som formas utifrån bland annat kön, ras, klass och utbildning. Bourdieus tankar om att människans handlande omedvetet styrs utifrån sociala strukturer kan styrka det faktum att alkoholkonsumtion och alkoholism inte behöver bero på gener. Den allmänna uppfattningen är att alkoholismen kan gå i arv från generation till generation, detta har dock motbevisats i flera undersökningar. Det som står klart är att den sociala miljön har ett avgörande inflytande på ungdomar och deras alkoholkonsumtion. Det är oftast när ungdomar befinner sig under press från sin omgivning och känner att de inte räcker till, som de tar till sig alkoholen.

Vi hade gärna velat fördjupa vår undersökning med att studera alkoholvanorna hos ungdomar med invandrarbakgrund och se om det skilde sig mycket från svenska ungdomars alkoholvanor. Vi kan dock konstatera, utifrån våra informanter, att trots att det fanns kulturella skillnader mellan de båda mödrarna innebar detta inte att det fanns skillnader mellan de intervjuade ungdomarnas alkoholvanor. Det enda som skilde mellan familjen med utländsk bakgrund och familjen med svensk bakgrund var öppenheten kring ämnet alkohol. Men för att dra ytterligare slutsatser som kan tillämpas generellt krävs mer tid och resurser med inriktning på just det området.

Även om vårt syfte med arbetet var att försöka fastställa vem som bar ansvaret för ungdomars alkoholvanor, är det ännu viktigare att försöka hitta lösningar på de problem som finns.

Det finns flera åtgärder som kan göras och som görs för att förebygga och förhindra alkoholmissbruk, speciellt hos yngre personer. Mest så försöker man nå barnen och upplysa om alkoholens konsekvenser redan i skolan. Saker som hjälper att hålla barnen ifrån ett alkoholmissbruk är bland annat en innehållsrik och strukturerad fritidsverksamhet med skolan som bas. Ungdomars fritid måste fyllas med meningsfulla aktiviteter som utvecklas i nära samarbete med skolan. Dessa fritidverksamheter är särskilt viktiga i områden som är ekonomisk missgynnade. Det andra är utvecklingen av nya kunskapsbaserade undervisningsmetoder om alkohol och andra droger som en del av socialt och emotionellt lärande.

Att vara förälder i dagens samhälle är inte lätt, speciellt när andra vuxna utanför hemmet inte tar sitt ansvar. Med andra vuxna menas allt från politiker, nattklubbsägare till de personer som försöker tjäna pengar genom att sälja sprit till minderåriga.

Även om alla dessa personer bär skulden för minderårigas alkoholkonsumtion och de eventuella konsekvenser det för med sig, ligger det tyngsta ansvaret hos ungdomarnas föräldrar. För trots att samhället har en skyldighet gentemot föräldrar och ungdomar som är blivande vuxna, har även föräldrarna en skyldighet gentemot samhället att föra vidare och upprätthålla den moral och de normer som krävs när man lever i ett kollektiv. Det moderna samhället är ett kollektiv i praktiken, oavsett hur mycket man talar om individualisering. Man kan använda sig av ett välkänt uttryck som vissa föräldrar ibland använder sig av ”Så länge du bor under mitt tak, får du lyda mina regler”. Detsamma gäller för samhället, så länge man väljer att ingå i ett samhälle med modernitetens bekvämligheter får man lyda de normregler som råder.

Bilagor

Intervjufrågor till föräldrarna:

- Hur skulle du beskriva din tonåring?
- Hur ofta går ditt barn ut och festar?
- Vet du var de går och vem de umgås med?
- Har du någonsin tillhandahålligt alkohol till din tonårig?
- Berättar ditt barn för dig när han/hon druckit och hur mycket de dricker?
- Får de övernatta hos kompisar en utekväll?
- Hur mycket frihet tycker du att en tonårig bör få?
- Har du några regler som måste följas, t.ex. när den måste vara hemma senast osv.?
- Vem anser du bär ansvaret om ditt barn får tag på alkohol och råkar illa ut?
- Hur tycker du att man ska hålla minderåriga borta från alkohol?

Intervjufrågor till ungdomarna:

- Går du ut och festar ofta? Var går du då?
- Har du någonsin använt dig av falsk legitimation för att komma över alkohol?.
- Dricker du varje gång du ä ute och festar? Hur mycket?
- Hur får du tag på alkohol?
- Varför dricker du?
- Hur gammal var du första gången du drack dig berusad?
- Hur mycket vet dina föräldrar om dina dryckesvanor?
- Tycker du att dina föräldrar är för hårda eller är de rättvisa mot dig med sina regler?
- Vem tycker du ska hållas ansvarig om något händer dig?

Intervjufrågor till nattklubbsägaren:

- Händer det ofta att minderåriga försöker ta sig in i till nattklubben?
- Är ni hårda med att kontrollera legitimation på alla?
- Hur vanligt är det med ungdomar med falsk legitimation?
- Händer det att ni släpper in minderåriga fastän ni vet deras riktiga ålder?
- Vem är det som avgör vem som ska släppas in eller inte?
- Vem anser du bör hållas ansvarig för ungdomar som dricker och råkar illa ut?
- Känner du att ni har något ansvar för dessa ungdomar i och med ert serveringstillstånd?

Källförteckning

- Andersson, Christina (1995). *Marias barn: om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger*. Malmö; Sober Förlags AB.
- Andréasson, Sven & Allebeck, Peter (2005). *Alkohol och Hälsa: en kunskapsöversikt om alkoholens positiva och negativa effekter på vår hälsa.* Stockholm; Statens folkhälsoinstitut.
- Clinard, Marshall B (1966). *Anomie and deviant behavior: a discussion and critique.* New York; The free press.
- De los Reyes Paulina, Molina Irene & Diana Mulinari (2002) *Maktens (o)lika förklädnader.* Stockholm; Atlas.
- Ewerlöf, Göran & Sverne, Tor (1993) *Barnets bästa; om föräldrars och samhällets ansvar*. Göteborg; Publica.
- Gerdén, Åke (1976) *Ungdom Alkohol*. Stockholm; LiberLäromedel.
- Guttormsson, Ulf. Andersson, Barbro. Hibell, Barbro & Hvitfeldt, Thomas (2004). *Ungdomars drogvanor 1994-2003: intervjuer med 16-24 åringar.* Stockholm; CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen)
- Haeggman, Ullalena & Lindberg, Lene (2002). *Ungdomars levnadsvillkor: vanor och hälsa över tiden*. Stockholm; Studentlitteratur.
- Johanson Kjell. E (1968). *Problem i tonåren.* Stockholm; Bo Cavefors bokförlag.
- Johansson Åsa. K (2001). *Neuropsychological Studies on Alcohol Consumption, Affective Behavior, and Impulsivity.* Göteborg; Vasastadens bokbinderi AB.
- Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik (1996). *Kultursociologi*. Lund; Studentlitteratur.
- Lalander, Philip (1998). *Anden i flaskan: alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper*. Stockholm; Symposiom.
- Leissner, Tom (1997). *Alkohol: ett psykosocialt, beteende- och samhällsvetenskapligt perspektiv.* Lund; Studentlitteratur.
- Noaksson, Hans. Gustafsson, Margareta & Hellstrand, Johan (1994). *Barn-föräldrar – alkohol*. Stockholm; Graphic Systems AB.
- Nyberg, Lena (2005). *Öppna för gränser: Barns och ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika*. Stockholm; Barnombudsmannen.

- Strandell, Annika (2002). *Förebyggandets konst: insatser för att stärka den alkoholskadeförebyggande verksamheten i skolan.* Göteborg; Gothia.
- Upmark Marianne, Svensson Johan, Bohlin Eva, Huslid Eva & Klevbom Kjell (2002). *Behovsanalys, Ungdom och missbruk.* Stockholm; Hälso- och sjukvårdsnämnden.
- Von Greiff Ninive (2000). *Utlevelse och kontroll – hur ungdomar resonerar kring alkohol och berusning*. Stockholm; Stockholms universitet.

Artiklar

- Johannisson, Karin (2005). *När samhället glider isär, glider också individen isär. Axess*, nr 8.
  http://www.axess.se/svenska/arkiv/2005/nr8/aktuellt/frizon_johannisson.php

- Östman, Karin(2005) *Aftonbladet*, 7 oktober.
  http://www.aftonbladet.se/vss/nyheter/story/0,2789,709940,00.html